

Kommunale tjenester til papirløse

Presentasjon for utvalg for helse og sosial

Byråd Charlotte Spurkeland

05.06.2024

BERGEN
KOMMUNE

Dagens situasjon

- Flere faktorer bidrar til at papirløse ikke får de tjenestene de har rett på eller trenger:
  - Juridiske barrierer
  - Manglende kunnskap
  - Frykt og stigmatisering
  - Økonomiske barrierer
- Byrådet mener kommunen har et ansvar for å sørge for at mennesker uten lovlig opphold i landet får oppfylt sine rettigheter etter norsk lov og forskrifter.
- Tiltakene presenteres under fire formålsområder

BERGEN
KOMMUNE

BYRÅDET

Byråds sak /24

Saksframstilling

Vår referanse: 2024/68906-1

Kommunale tjenester til papirløse

Hva saken gjelder:

Bergen bystyre behandlet i møte 21.06.2023 sak om redegjørelse og styrking av tjenester til papirløse og fattet i sak 220/23 følgende vedtak:

1. Bystyret tar redegjørelsen vedrørende styrking av kommunale tjenester til papirløse, til orientering.
2. Bystyret ber om at arbeidsgruppen også henter inn innspill fra organisasjonene Mennesker i Limbo Bergen og KIA Vest (Kristent interkulturelt arbeid).

I sak om redegjørelse om styrking av tjenester til papirløse ble det foreslått å opprette en arbeidsgruppe som skulle vurdere forslag til tiltak for å styrke de kommunale tjenestene til papirløse. Resultatet av arbeidsgruppens vurderinger og forslag til tiltak oppsummeres under «Saksframstilling» i denne saken. Skriftlige innspill til arbeidsgruppen fra Helsesenter for papirløse, Mennesker i Limbo Bergen og KIA Vest (Kristent interkulturelt arbeid) er lagt som vedlegg til saken.

«Papirløse» er et begrep som ofte brukes om personer som bor og lever i Norge, i kortere og lengre perioder, uten lovlig oppholdstillatelse. Andre begrep som brukes er person med utreiseplikt, irregulær migrant eller person uten lovlig opphold. Dette er personer som har fått avslag på asylsøknad, aldri har registrert seg for norsk politi eller har fått avslag på flyktningstatus. Konsekvensene av å være i Norge uten lovlig opphold er plikt til å forlate landet. Dersom en person har inne til behandling en klage på avslaget, har personen lovlig opphold så lenge klagen er til behandling. En har også lov til å oppholde seg i landet frem til utreisefrist.

Bergen kommune har ingen tall for hvor mange mennesker uten lovlig opphold i landet som oppholder seg i Bergen kommune. Politiet uttransporterte totalt 2 319 personer uten lovlig opphold fra Norge i 2023. Av disse var 209 tidligere asylsøkere i Norge med endelig avslag. Politiet har ikke oversikt over hvor mange som til enhver tid oppholder seg i landet uten lovlig opphold og medfølgende utreiseplikt. I begynnelsen av mars 2023 var estimatet 1 800 personer.

I samtale med organisasjonene nevnt over kommer det frem at det kun er en liten andel av de papirløse de kommer i kontakt med, og at det er langt færre som oppholder seg i Bergen sammenlignet med Oslo. Noen av organisasjonene har også kontakt med EØS-borgere, EØS-borgere hvor visumet har gått ut, personer utsatt for menneskehandel og prostituerte.

Papirløses rettigheter til helse- og omsorgstjenester

Personer som ikke har fast opphold i riket, for eksempel papirløse, har mer begrensede helse- og omsorgsrettigheter enn personer som har fast opphold i riket. Dette er bla. regulert i forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket.

- Vurdering fra spesialisthelsetjenesten § 1
- Øyeblikkelig hjelp § 3
- Helt nødvendig helsehjelp som ikke kan vente, § 5 bokstav a
- Helsehjelp i forbindelse med svangerskap, fødsel og svangerskapsavbrudd, § 5 bokstav b. og c
- Smittevernhjelp, § 5 bokstav d
- Helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt, § 5 bokstav e

Barn har fulle rettigheter, § 4 (men ikke rett på fastlege)

<https://lovdata.no/forskrift/2011-12-16-1255>

Personer uten fast opphold har ikke rett til fastlege. Det har iht. pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1c bare "Enhver som er bosatt i en norsk kommune" og asylsøkere og deres familie når de er medlemmer av folketrygden. Den som ikke har fast opphold kan ikke anses som "bosatt".

<https://lovdata.no/lov/1999-07-02-63/§2-1c>

Voksne uten fast opphold i Norge skal i utgangspunktet betale full pris (selvkost) for helsetjenestene. Det er imidlertid ikke anledning til å kreve forhåndsbetaling, og tjenesteytér må dekke utgiftene dersom pasienten ikke har betalingsevne.

Formål 1: Helse og omsorg

- Formål om å sikre at mennesker uten lovlig opphold i Bergen får sine rettigheter oppfylt slik de er beskrevet i:
  - Helse- og omsorgstjenesteloven
  - Pasient- og brukerrettighetsloven
  - Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold
  - Folketrygdloven
- Allerede eksisterende kommunale tjenester:
  - Bergen helsehus legekantor skal gi helsetjenester til de som oppholder seg i Bergen og som ikke står på fastlegeliste.
  - Helsestasjonene gir gravide oppfølging av jordmor uavhengig av oppholdstillatelse. (Gravide får ikke oppfølging av lege på helsestasjonene).
  - Personer uten lovlig opphold kan søke UDI om bistand til retur til hjemland gjennom ordningen "Assistert retur". Personer som ikke er omfattet av denne ordningen, kan søke NAV (kommune) om stønad til reiseutgifter til hjemland

Formål 1: Helse og omsorg

Foreslåtte tiltak

1. Sikre at kommunen har ressurspersoner som kan gi råd ved henvendelser om personer uten lovlig opphold. Kommuneoverlegen vil være ressurs ved henvendelser om helse- og omsorgstjenester.
2. Tilrettelegge innsatsen overfor denne gruppen ved Bergen helsehus legekantor og Bergen legevakt.
3. Sikre at henvendelser og møter med brukergruppen blir behandlet med kompetanse om papirløses rettigheter, sårbarheter og utfordringer.
4. Etablere nødvendige rutiner for behandling av henvendelser fra papirløse etter forskriften om tjenester til personer uten fast opphold. Dette gjelder både somatikk og psykisk helse.
5. Informere om tilbud og regelverk overfor alle organisasjoner og tjenester som møter brukergruppen (legevakt, spesialisthelsetjenesten, helsestasjon, rus/psykisk helse med flere).
6. Tilpasset informasjon til målgruppen om rettigheter og tilbud.

Formål 1: Helse og omsorg

Foreslåtte tiltak

7. Risikovurdere helsetjenestene til papirløse.
8. Vurdere denne pasientgruppens plass i fremtidig planarbeid, HOL §§ 3-1 og 4-2, med fokus på gruppens særlige utfordringer.
9. Holde oversikt over barn og gravide som oppholder seg i Bergen.
10. Holde oversikt over avviste henvisninger fra spesialisthelsetjenestene.
11. Etablere løsning for utgifter til nødvendige legemidler for pasienter uten betalingsevne og når andre instanser ikke dekker utgiftene.
12. Følge opp problemstillinger med dekning av nødvendige legemidler overfor statlige helsemyndigheter.
13. Oppfordre andre deler av hjelpeapparatet, som Helse Bergen og UDI, om at de gjør sin del av å tilrettelegge tjenestene målgruppen har krav på.

Formål 2: Sosial og bolig

- Formål om å sikre at mennesker uten lovlig opphold i Bergen får:
  - Vurdert om de har rettigheter etter sosialtjenesteloven
  - Bistand til å forlate en relasjon preget av utnyttelse, vold og overgrep
  - Hjelp i en nødsituasjon, for eksempel midlertidig botilbud, i påvente av å få plass på asylmottak eller til å forlate landet.
- Allerede eksisterende kommunale tjenester
  - Personer uten lovlig opphold kan motta stønad til nødvendige livsoppholdsutgifter og midlertidig bolig til de får opphold på asylmottak, eller i praksis kunne forlatt landet, gjennom søknad til NAV sosialtjeneste.
  - Krisesenteret for Bergen og omegn gir beskyttelse, råd og veiledning til personer som utsettes for vold i nære relasjoner.
  - Bergen kommune gir tilskudd til ulike ideelle og frivillige organisasjoner som deler ut mat og organiserer aktiviteter til personer uavhengig av deres oppholdstillatelse.

Formål 2: Sosial og bolig

Foreslåtte tiltak

14. Gi informasjon til personer uten lovlig opphold om rettigheter dersom de utsettes for vold og overgrep i nære relasjoner, negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.
15. Tilrettelegge for denne gruppen i kommunens generelle tiltak for personer som utsettes for vold og overgrep i nære relasjoner, negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Formål 3: Barnevern

- Formål om å sikre at mennesker uten lovlig opphold i Bergen får:
  - Sine rettigheter oppfylt etter grunnloven § 104 og barnevernsloven § 1-2 og § 4-4
  - Gode oppvekstsvilkår og utviklingsmuligheter
  - At vi når barn og familier som trenger hjelp fra barnevernet
- Allerede eksisterende kommunale tjenester
  - Barnevernstjenesten gir hjelpetiltak ved behov

Formål 3: Barnevern

Foreslåtte tiltak

16. Gi informasjon om hvilke rettigheter barna og familiene har til å få hjelp gis til ansatte i ulike tjenester og organisasjoner som møter denne gruppen.
17. Gi informasjon til målgruppen om hvordan barnevernet i Norge arbeider for å hindre at noen ikke oppsøker hjelp på grunn av myndighetsfrykt.

Formål 4: Inkludering

- Formål om å sikre at mennesker uten lovlig opphold i Bergen får oppleve tilhørighet og livsmestring
- Allerede eksisterende kommunale tjenester
  - Tilskuddsordningen til integreringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner, som Bergen kommune forvalter, har innvandrerbefolkningen som målgruppe uavhengig av oppholdstillatelse.

Viktigste grepet som foreslås i saken: Tilrettelegge innsatsen overfor denne gruppen ved Bergen helsehus legekontor

- Kommunen har et ansvar for å sørge for at mennesker uten lovlig opphold i landet får oppfylt sine rettigheter etter norsk lov og forskrifter:
- Løsningene vi har valgt er basert på allerede eksisterende tjenester, men som likevel har vært lite tilgjengelige for papirløse
- Tilbudet vil bli vesentlig styrket i forhold til tidligere, selv om kommunen vil holde seg innenfor de begrensede rettighetene i forskriften
- Man har tolket «helt nødvendig helsehjelp som ikke kan vente» som «øyeblikkelig hjelp» selv om det er to ulike bestemmelser der «helt nødvendig helsehjelp som ikke kan vente» etter § 5 bokstav a innebærer helsehjelp ut over ren øyeblikkelig hjelp etter § 3.
- Eksempel: Vedlikeholdsbehandling for å forhindre forverring av kronisk sykdom vil kunne komme inn under forskriften hvis det er nødvendig hjelp som ikke kan vente
- Det samme kan gjelde der utsatt behandling gir forverret prognose og gjør tilstanden vanskeligere å behandle

